

ДОБРАЗЫЧЛИВЫЯ І ЗЛАМЫСНЫЯ ПАЖАДАННІ Ў БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ МОВАХ

П. Д. Лихтарович

*студент филологического факультета,
Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка,, г. Минск
likhtareo@gmail.com*

Н. П. Лобань

*доцент кафедры языкознания и лингводидактики,
Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка, г. Минск*

В статье определяются понятия доброжелательных и злонамеренных пожеланий, проклятий; рассматриваются их типы, структура пожеланий, показываются сходства и различия в структуре и особенностях использования в белорусском и английском языках. Отмечается, что все пожелания можно поделить на несколько тематических групп: пожелания здоровья и счастья; пожелания мира, покоя, достатка в семье; пожелания успеха в работе, в делах; пожелания исполнения чего-либо и ритуальные пожелания. Делается вывод, что в белорусском языке доброжелательные и злонамеренные пожелания, более разнообразны, чем в английском языке, выделяются своей эмоциональностью, экспрессивностью, а проклятия – грубой оценочностью, в английском языке в выражении пожеланий большая роль отводится интонации и эмоциональной окраске высказывания.

Ключевые слова: пожелания; доброжелательные пожелания; злонамеренные пожелания; проклятия; структура пожеланий.

BENEVOLENT AND MALICIOUS WISHES IN THE BELARUSIAN AND ENGLISH LANGUAGE

P. Likhtarovich

*Student of the Faculty of Philology,
Maxim Tank Belarusian State Pedagogical University, Minsk
likhtareo@gmail.com*

N. Loban

*Associate Professor of the Department of Linguistics and Linguodidactics,
Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank, Minsk*

The article defines the concepts of benevolent and malicious wishes, curses; Their types are considered, the structure of wishes, differences in the structure and features of use. It is noted that all wishes can be divided into thematic groups: wishes for success in work etc; Wishes for the performance of something and ritual wishes. It is concluded that in the Belarusian language, friendly and malicious wishes are more diverse than in English, stand out by their emotionality, expressiveness, and curses – gross appreciation, in English in the expression of wishes a large role is given by emotional color of statements.

Keywords: wishes; benevolent wishes; malicious wishes; cursed; structure of wishes.

У кожнага народа ёсць свае звычаі, абрады, традыцыі. Яны дапамагаюць разумець гістарычнае мінулае краіны, яе культурныя каштоўнасці і магчымасці людскога слова. Найбольш дакладна гэта можна ўбачыць у добразычлівых і зламоўных выразках. Даследаванні пажаданняў дазваляюць выявіць сістэму духоўных каштоўнасцяў, якая фарміравалася на працягу многіх стагоддзяў у той ці іншай мове. Уяўленні пра дабро і зло – найважнейшыя паняцці, якія адлюстроўваюць філасофскія аспекты быцця чалавека.

Мэта даследавання, у прыватнасці гэтага артыкула, заключаецца ў выяўленні асноўных падабенстваў і адрозненняў добразычлівых і зламысных пажаданняў у беларускай і англійскай мовах.

Акрэслім некаторыя тэрміны і паняцці.

Пажаданне – выказанае словамі жаданне, звычайна чаго-небудзь добрага, адрасаванае каму-небудзь [9, с. 583].

Добрачычлівае пажаданне(добрапажаданне) – выказанае словамі пажаданне, зычэнне каму-небудзь чаго-небудзь добрага, прыхільнага, спагадлівага. У Тлумачальным слоўніку беларускай мовы ў 5-ці тамах (1977–1984) слова *добрачычлівы* падаецца з наступным значэннем: ‘які жадае людзям добра, прыхільна, спагадліва адносіцца да іншых; які выражае прыхільнасць, спагаду’ [8, с. 185].

Усе добрапажаданні можна падзяліць на некалькі тэматычных груп:

- пажаданні здароўя і шчасця: бел. Каб ёй здароўя даў Бог! Каб быў здаровы, як дуб скарбовы; На табе, унучка, два гурочки мае, каб не балелі жываточки твае; Каб вам шчасце і здароўе, і дзяціне і сябрыне; Дай яму, Божа, дай шчасця ў полі, здароўя ў дому; Жыві здароў з дзеткамі, з жаной і з усёй сям’ёй; англ. I wish you good health або скарочана: Keep well; Get well soon! Hope you feel brighter soon! I hope you feel better soon! I wish you a quick, easy recovery! Wishing you a speedy recovery;
- пажаданні міру і спакою, дабрабыту: бел. Каб ліхой бяды не зналі! Каб вас ліханька не ўзяло! Каб вяліся свінні і авечкі і вы жылі, як чалавечкі! Каб дзяды не ведалі бяды, а ўнукі не бачылі мукі! Каб у дамочку, у садочку, у полечку ўсё радзіла й пладзіла; англ. Take care of your-self! Good luck; May success attend you!
- пажаданні поспеху ў якой-небудзь справе, у працы, удачы ў дарозе, пачынаннях і пад.: бел. Ідзі з Богам; Благаславі, Божа, вясну загукаці, лещечка адмыкаці, зіму замыкаці; Благаславі, Божа, зіму замыкаці, вясну адмыкаці; Дай, Божа, на жытка род, на статачак плод, людзям на здароўе; англ. Cheerio; All the best! I wish you all the luck in the world; I wish you a bed of roses; Believe in yourself and good things will happen to you; Chin up!
- пажаданні здзяйснення чаго-небудзь: бел. Дай Божа, каб у згодзе жылося; Каб хлопчыкі ў войска пайшлі, а малыя дзеткі хутка раслі; Штоб яго ніва была ўрадліва; Штоб яго нявестка да жыла шчасліва; англ. So help you God; May all your dreams come true! I do hope you win!
- рытуальныя пажаданні (пажаданні нябожчыку): бел. Вечны супакой яго душачцы; англ. May the earth rest in peace to him; May God comfort you, and your family [7] і інш.

Шмат добрачычлівых пажаданняў можна сустрэць у беларускіх калыханках, вясельных песнях, а таксама ў святочнай і земляробча-абрадавай творчасці беларускага народа. У большасці святочных (асабліва калядных) песень і казак асноўным пажаданнем выступае добрапажаданне здароўя, бо лічылася, што такое пажаданне дзейнічае ўвесь год. Найбольш значнымі выступаюць пажаданні міру, спакою, дабрабыту ў сям’і, здароўя гаспадарам, шчасця маладым, прыплоду, поспеху ў працы, удачы і г. д. [3].

Вельмі часта ў сваіх пажаданнях беларусы звяртаюцца да Бога, таму большасць зычэнняў пачынаюцца са слоў *Дай, Божа...*, *Не дай, Бог...*, *Благаславі, Божа...*, што, на нашу думку, сведчыць пра вялікую набожнасць народа: *Дай вам Бог, каб жылі багата: і на хлеб, і на грошы, і на дзеці харошы!*

Носьбіты англійскай мовы, як і беларусы, у сваіх пажаданнях таксама звяртаюцца да Бога, напрыклад: *God bless you! Please God*. Цікава адзначыць, калі брытанцы жадаюць сваім сябрам поспеху, то гавораць: *Break a leg*, што ў перакладзе літаральна абазначае ‘зламіць нагу’. На беларускай мове на чыёсьці «*Ан-чы!*» пачуем *Будзь здаровы*. У англійскай мове існуе ветлівая форма *Bless You! Bless* – у дадзеным выпадку азначае ‘благаславі’, ‘захавай’, а *Bless You* перакладаецца як ‘благаславі цябе, захавай цябе Гасподзь’.

У адпаведнасці з этыкетам, на пажаданні і віншаванні і ў беларускай, і ў англійскай мовах прынята адказваць узаемнасцю альбо, як мінімум, шчырай удзячнасцю. Стандартны адказ – гэта, зразумела, «*Thank you*» або «*Дзякуй*». Але можна пачуць і больш падрабязнае: *Many thanks for the wishes* альбо *Thank you ever so much* (*Вялікі дзякуй за пажаданні!*).

Гаворачы пра добрапажаданні, нельга не ўспомніць і пра галашэнні (беларускія пахавальныя песні). Беларусы верылі ў тое, што пасля смерці душа працягвае жыццё ў новым свеце. Вельмі часта ў рытуальных пажаданнях сустракаюцца адны і тыя ж вобразы-сімвалы, эпітэты, адсылкі да пахавальнага абраду (словы пра зямельку, ямачку, магілку): *...А хай жа табе там добра будзе і прыходзь да нас, хай табе зямля як маці будзе, хай яна табе пухам будзе; Каб яму зямля няром (нярынкай)*. У англійскай мове, напрыклад, *God rest his soul; Eternal Memory for your mother; May him rest in peace*.

З добрачычлівымі пажаданнямі сустракаемся таксама ў беларускіх прыказках, прымаўках і фразеалагізмах. Напрыклад: *Каб у цябе ў хлеме – парсюк гладкі, а на стале каб смачныя аладкі; Дай Божа, усё*

ўмець, ды не ўсё рабіць; Хай таму Бог памагае, хто нам добра жадае; Каб табе, хлопча мой, ні панам, ні якім капітанам, а чалавекам быць [2]. У англійскай мове: *Keep your chin up! Courage!*

Зламысныя (або зламоўныя) пажаданні (пажаданні зла)– архаічныя па паходжанні тэксты сакральна-магічнага характару, прадудыраванне якіх звязана з верай старажытных людзей у магію слова, у прыватнасці яго здольнасць наносіць шкоду, знішчаць дабрабыт, выклікаць хваробы і нават прычыняць смерць [4, с.18].

Праклён(ы) (кляцьба, кленічы)– крайняе асуджэнне, якое суправаджаецца зламысным прадраканнем, пажаданнем [10, с. 334].

З развіццём грамадства і навукі негатыўныя пажаданні і праклёны страцілі магічны сэнс, што прывяло да пераарыентацыі іх асноўных функцый і мэтай. Сёння яны выкарыстоўваюцца ў стане псіхалагічнага напружання для выражэння рэзкага асуджэння каго-небудзь або для выказвання абурэння, нянавісці да чалавека. Такім чынам, як заўважае Э.С. Ветрава, галоўная прагматычная мэта сучасных пажаданняў зла – выказаць ацэначную рэакцыю на сітуацыю, а не спрыяць рэалізацыі вызначанага дзеяння [4, с. 18].

Каб негатыўнае значэнне слова ў англійскай мове было зразумела суразмоўцам, яго трэба вымавіць з пэўнай інтанацыяй, злосна або з грэбаваннем, гэта значыць неабходна эмацыянальна вылучыць гэтае слова (словы).

Прывядзём прыклады праклёнаў на англійскай мове: *May your hair always have split ends* (Хай вашыя валасы заўсёды маюць пасечаныя канцы), *I wished for the harlot to be plagued and be deviled with bad hair and disgusting food* (Я хацеў бы (хачу), каб гэтая блудніца пакутавала і пакутавала з дрэннымі валасамі і агіднай ежай), *I wish some horrible fate would befall her* (Жадаю, каб яе спасціг нейкі жудасны лёс) [12]. М. У. Ясінская адзначае, што праклёны ўяўляюць сабой своеасаблівы жанр рытуальнага маўлення, у якога ёсць канкрэтная мэта: наклікаць на адрасата шматлікія няшчасці, хваробы і нават смерць [11, с. 79].

У беларусаў праклёны больш разнастайныя, эмацыянальныя і грубыя, напрыклад: *Каб табе пяткі назад завярнула! А каб цябе цяміла! Бадай на цябе екадук! Каб табе д’яблы скуру папісцілі, каб табе!* [5].

Як можна заўважыць, будова, структура пажаданняў у англійскай і беларускай мове адрозніваецца. Калі брытанцы жадаюць нешта выказаць, то яны кажуць *I wish you..., I wished for...* (Я жадаю вам..., Я хацеў бы...). Пасля гэтай фразы даюць любыя словы, якія хацелі б сказаць суразмоўцу. Гэта датычыцца і добрых, і злых пажаданняў: *I wish you a good week! I wish you joy! I wish you no luck* [6].

Будова зламысных пажаданняў у беларускай мове, як адзначае З.І.Бадзевіч, звычайна выглядае наступным чынам: «часціца + асабовы займеннік + назоўнік + дзейслоў»: *Каб жа ж ты галаву зламаў! Каб ты сіратою застаўся! Хай цябе ліха сячэ!* [1, с. 126].

Добразычлівыя пажаданні таксама могуць мець падобную будову: *Каб вас ліханька не ўзяло! Хай цябе няхай!* Можна сустрэць і другі варыянт, калі пажаданні ад беларусаў пачынаюцца са слоў: *Дай табе Божжа..., Каб Бог даў табе..., Няхай Бог...: Дай Божжа, каб у згодзе жылося! Каб Бог даў табе здароўя і інш.*

Такім чынам, можна зрабіць вывад, што, нягледзячы на адлегласць паміж краінамі, на розныя моўныя групы, у пажаданнях беларусаў і англічан можна знайсці шмат аднолькавага: гэта і будова пажаданняў, і іх класіфікацыя. У той жа час шмат і рознага, напрыклад, выразна праяўляецца адрознае ў структуры добразычлівых пажаданняў. Параўнальны аналіз паказвае, што беларускія праклёны больш экспрэсіўныя, грубыя, вылучаюцца сваёй яркай эмацыянальна-ацэначнай афарбоўкай. Усё гэта падкрэслівае адметнасць краіны, народа, яго мовы. Без сумневу, пажаданні, у якіх утрымліваюцца зычэнні дабрабыту гаспадарам, дастатку ў доме, міру і спакою ў сям’і, здароўя бацькам і іх дзецям, нованароджаным, шчасця маладым і пад., падтрымлівалі раней і падтрымліваюць сёння ў цяжкія рабочы час, дапамагаюць выразіць шчырыя пачуцці падчас свята, прасцей перажыць розныя жыццёвыя сітуацыі, перадаць пазітыўны, а таксама негатыўны, жалобны настрой. Як добразычлівыя, так і зламысныя пажаданні дапамагаюць глыбей пазнаць своеасаблівасць народа пэўнай краіны, яго менталітэт, што важна пры супастаўляльным вывучэнні беларускай і англійскай моў.

Бібліяграфічны спіс:

1. Бадзевіч, З. Каб ты доўга жыў... Праклёны ў творах Якуба Коласа / З. Бадзевіч // Мова – літаратура — культура: VII Міжнар. навук. канф., прысвеч. 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, 27–28 верас. 2012 г., Мінск, БДУ: зб. навук. арт. / пад агул. рэд. Т. І. Шамякінай. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2012. – С. 126–130.
2. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы // склад. Ф. Янкоўскі. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – 491 с.
3. Беларускі фальклор у сучасных запісах: традыцыйныя жанры: Мінская вобласць // уклад. В. Д. Ліцвінка. – Мінск : Універсітэцкае, 1995. – 466 с.
4. Ветрова, Э. С. Пожелания зла в коммуникативной культуре украинцев и лезгин / Э. С. Ветрова // Научный диалог. – 2016. – № 1 (49). – С. 16–31.
5. Вячорка, В. А каб цябе цяміла! Беларускія зычэнні перад экзаменам – бяз пуху і пер’я [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://www.svaboda.org/a/zycenni-da-ekzamenu/29276144.html>. – Дата доступу: 20.02.2021.
6. Пожелания на английском языке –будьте вежливым! [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://englishfull.ru/razgovorni/pozelania-na-anglijskom.html>. – Дата доступа: 6.02.2021.
7. Соболезнования на английском [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://english2017.ru/how-to-sympathize-if-a-loved-one-died-in-english>. – Дата доступа: 07.02.2021.
8. Глумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 2. Г–К / [рэд. тома А. Я. Баханькоў]. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1978. – 768 с.
9. Глумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 3. Л–П / [рэд. тома П. М. Гапановіч]. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1979. – 672 с.
10. Глумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 4. П–Р / [рэд. тома Г. Ф. Вештарт, Г. М. Прышчэпчык]. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1980. – 768 с.
11. Ясинская, М. В «Света белого не видеть...» (Тема глаз и зрения в формулах южнославянских проклятий) / М. В. Ясинская // Славяноведение. – 2013. – № 2. – С. 79–89.
12. What’s the word for «to wish bad for someone»? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ell.stackexchange.com/questions/41213/whats-the-word-for-to-wish-bad-for-someone>. – Дата доступа: 13.02.2021.